

пеклий монархіст», «реакціонер» заважало справжньому визнанню його заслуг у військовій справі. Приємно зазначити, що останнім часом становище поступово змінюється — вулиця, де стоїть будинок видатного генерала (сьогодні там розташована станція швидкої допомоги) отримала назву Драгомирова, в періодиці (аж до «Красной звезды» включно) з'являються публікації про нашого земляка, а немовби в честь 115-річчя операції, про яку йшлося вище, коло будинку, де жив Михайло Іванович, з'явився пам'ятник генералу Драгомирову, як символ того, що Конотопщина багата видатними людьми.

Ігор ЛИСИЙ.

МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО В ЧЕРНІГОВІ

Магдебурзьке право — надання містам широкого самоуправління — типовий елемент західно- і східноєвропейської історії. У середні віки воно було розповсюджене майже по всій Європі. Зародження цього права пов'язують з німецьким містом Магдебургом, яке здавна вважалося «вільним містом». З захопленням Польською державою українських земель це право надавалося з метою якомога міцніше закріпити міста за собою. Першим містом України, що отримало самоуправління, був Львів. Це сталося у 1356 році. Магдебурзьке право надавалося містам під впливом у першу чергу міркувань економічного характеру: воно приводило до збільшення чисельності міського населення взагалі і ремісників та купців зокрема. Крім цього, здійснюючи цей захід, Польська держава намагалась також залучити на свій бік різними пільгами і перевагами симпатії міського населення, утворивши з міщан слухняний, відданий їх інтересам прошарок.

З 1618 року, коли Чернігівщина була включена до складу Польської держави, спочатку в Чернігові мало місце замкове управління на чолі з комендантом, але невдовзі, в 1623 році, Чернігів отримав від польського короля Сигізмунда III привілей на Магдебургію в ньому. Зокрема, зазначалось: «сей город пограничный Чернигов находится на месте, выгодном к обороне, положением и стенами не только сам нападения неприятельские отражать, но и границам коронным зацитою быть может, желаем того, дабы как наибольшее оной укреплялся, расширялся и украшался... а дабы в нем люди, особливо купечественные и всякие собирались, право магдебургское по примеру других городов наших упривилегированных всем тем, которые в городе нашем Чернигове или в предместьях города живут и впредь жить будут, надаем, призволяем и сею привилегиею нашего вечного утверждаем». Магдебурзьке право Чернігову було також підтверджене в 1634 році Володиславом IV і в 1650 році Яном Казиміром. У зв'язку з наданням Чернігову магдебурзького права, в місті було створено місцевий орган самоуправління — магістрат на чолі з війтом. Першим чернігівським війтом став шляхтич Ян Куновський, який виконував одночасно і обов'язки коменданта фортеці. У магістраті (ратуші) засідали райці (радники), які здійснювали адміністративне управління міщанами. Але права магістрату не розповсюджувались на солдат місцевого гарнізону, козаків, духовенство, українську і польську шляхту. Деякі феодали мали на території Чернігова невіддані магістрату земельні володіння, так звані юридики. У міському суді правили лавники, присяжні, які обиралися з числа міщан.

Мешканцям міста надавались певні привілеї. Насамперед міщани (купці, ремісники й інший люд міської кондиції) звільнялися як своїми особами, так і майном від іншої юрисдикції і підкорялися тільки магдебурзькому праву. Місту було надано збічні земельні території, які служили джерелом прибутків. Чернігівським міщанам також дозволялось організовувати «всякие торги и купли разніе», що, як правило, здійснювались на ярмарках. Міщани також звільнялися від ряду повинностей: підводної, обов'язку ходити на рибну ловлю для старост, від військового постюю. Крім того, надавались можливості «всякому мешанину... меди, пива варить, солоди робить, горелку курить... всякому мешанину черниговскому... за две мили вниз и вгору от города... рибу ловить» та ін.

Але, незважаючи на такі пільги й привілеї, в Чернігові існували певні обмеження самоуправління. Так, службовці місцевого магістрату не обиралися, а призначалися королівською адміністрацією. Право призначати війта мав лише польський король, і війт призначався в більшості випадків з числа польських шляхтичів. Поляками за походженням були, як правило, й всі чиновники. За чернігівськими міщанами закріплювалися певні податки і повинності. Так, вони повинні були «солоди и всякий хлеб в мельницах Его королевских молоть и платить за мліво по ревизорскому установлению». Їх зобов'язували також брати активну участь у будівництві і ремонті вітряків (доставка робочої сили і необхідних матеріалів), ремонтувати паркани, рити рови. Міщани Чернігова також несли військову повинність. Вводилися мита і податки

* Використано російський переклад документа.

на торгівлю і промисли. Крім цього, є підстави стверджувати, що певні з вищезгаданих пільг насправді не надавались, а створювали лише зовнішню їх видимість.

Таким чином, наділення Чернігова магдебурзьким правом мало прогресивне значення. Магдебургія в певній мірі обмежувала залежність міста від свавілля феодалів, надавши йому право на власний суд, земельну власність, звільнення від багатьох феодальних повинностей, а найголовніше — на самоуправління. Але, як видно з вищесказаного, самоуправління було надто обмеженим. Апарат примусу повністю зосереджувався в руках шляхетської адміністрації, а центральний уряд, будучи надто слабким, виявився нездатним в певній мірі захистити місто від посягань магнатів і шляхти. Певне становище в управлінні, по суті справи, безроздільно належало польській адміністрації. Міщани терпіли значний національно-релігійний і соціальний гніт. Все це призвело до участі населення Чернігова в національно-визвольній боротьбі в роки селянсько-козацьких повстань 30-х років XVII століття і Визвольній війні українського народу 1648—1654 рр.

Олександр ГАЛУШКО.

